

A Tavo Burat, 1m Aniverssari

Gli piaceva raffigurarsi sotto le spoglie delle cause che ha amato combattere, di volta in volta riconoscendosi in un “tuchin”, in un “sans-culottes”, in un “vasta-feste”, in un “om da bòsch”, in un “bèrgé raminghèr”. Tavo Burat ha amato vestire i panni dei marginali, dei randagi, degli umili, dei perseguitati, dei negati, dei resistenti, dei dannati dalla memoria di quelli che lui chiamava i

“cacàm” (da Fra’ Dolcino ai montanari antinapoleonici, fino a Carlo Antonio Gastaldi, il cardatore di Graglia mandato nel Mezzogiorno a combattere contro il “brigantaggio” e passato al campo avverso, alla banda del sergente Romano con cui condivise la drammatica vicenda).

Se mai avessi potuto scegliere la lettura del congedo (lui che s’era fatto evangelico per amore di spoliazione), avrei indicato la seconda lettera di

A-j piasìa figuresse dzot ij dëspeuje dij càuse che a l’à amà combate, ëd vira an vira arconossendse tanme “tuchin”, tanme “sans-culottes”, tanme “vasta-feste”, tanme “òm da bòsch”, tanme “bèrgé ramingher”. Tavo Burat a l’à amà vestisse dij pann ëd coj ch’a vivo a la broa dla sossietà, ëd coj ch’a ramingo, ëd coj ch’a son ùmij, persecutà, senza identità, ëd chi ch’a

resist, dij danà dla memòria ëd coj che chiel a ciama ij “cacam” (da Fra Dossin ai montagnard antinapoleònich, fin-a a Carlo Antonio Gastaldi, l’èscardassor ëd Graja mandà an Bass’Italia a combate ël “brigantaggio” e passà ant ël camp aversare, con la banda dël sergent Romano, dont chiel a partager ij dramàtiche vicissitudin).

S’ed vòlte mai i l’èissa podù serne la letura dël congé (chiel, ch’a l’era fàitse evangélich për amor ëd dëspojassion), i l’avria indicà la sècon-

San Paolo a Timoteo: “Ho combattuto la buona battaglia, ho terminato la mia corsa, ho conservato la fede”. Perché lui ha combattuto le sue, di battaglie, a viso aperto, interpretando la lezione della pur così diversa e complessa e non stereotipa “identità” piemontese – da Calvo a Brofferio, da Costa a Pacòt, ma anche frugando tra i minimi, specie se dimenticati – con l’animo di un ricercatore di verità: se no, non sarebbe stato l’uomo intero che fu, l’uomo che sapeva congiungere il “forte sentire” (per dirla alfierianamente) con l’ardore della poesia.

I suoi tratti salienti? Il coraggio, la tenacia, la coerenza di vita, l’intelligenza e il cuore vibrante nella difesa attiva delle diversità – di tutte le diversità – contro ogni forma di razzismo e d’intolleranza, contro le campane che suonano a morto, contro ogni ignavia e ogni viltà. La “fiamma ch’as dèstissa nen” dei Brandé per lui ha bruciato fino alla fine. La “blèssa dle càuse perse” di Pacòt per lui è stato un principio di vita onorato senza risparmio (e basterebbe leggere le pagine degli editoriali di “Alp” che Luigi Magnani e Alberto Brizio hanno messo insieme nel volume *Lassomse ne tajé la lenga* : un’erca”, un “còfo”, un baule pieno di idee, e anche la lezione di un piemontese esatto e fiammante).

Prima di “Terra Madre” – l’invenzione con cui Carlin Petrini ha dato sviluppo a Slow Food – Tavo aveva indicato la strada del “locale” e del “globale”, un “internazionalismo locale” – direi – che lo ha preservato dalle pericolose miopie localistiche. La sua attenzione al complesso mondo “indigeno”, fino all’“an-ca da fé” (il volume scritto con Giorgio Lozia), ne ha fatto un interprete competente e rispettoso di un mondo che la futilità dei tempi rischia purtroppo di convertire in “maniera”.

È stato per molti un gran compagno di viaggio. A molti ha insegnato – con il semplice esempio – a sentirsi partecipi di un’idea di umana dignità e di necessario riscatto: dalla Carta di Chivasso all’“arvira dij pom”, un filo rosso che congiunge i diversi poli di un unico tragitto. Il cuore a fare da sostegno, il cuore a cedere di schianto. Proprio per questo suo cuore, Tavo è stato prima di tutto un poeta capace di congiungere giustizia e bellezza, memoria e speranza: se – come ci orienta Václav

da litra ëd San Pàul a Timoté : « I l’eu combatù la bon-a bataja, i l’eu terminà mia corsa, i l’eu vernà la fé ». *Codì che, chiel, a l’è combatuje an franchèssa, ij soe bataje, interpretand la lession, parej diferenta e complicà e nen d’aotut stereotipà dl’“identità” piemontèisa – dal Calv a Broferi, da Còsta a Pacòt, e ëdcò armus-ciand antra ij “minim”, an particolar cand dësmentià –, con l’ànima dl’ar sercadòr ëd vrità : sednò a sarìa nen èstàit l’òm complet ch’a fur, l’òm ch’a savìa unì ël “forte sentire” (për dila con l’Alfèr) ansema a l’ardor ëd la poesia.*

*Soe qualità armarcàbile ? Èl corage, la constansa, la coerensa ëd vita, l’inteligenza e un coeur vibrant ant la dësfièisa ativa dij diferense – ëd tute ij diferense – contra minca forma ëd rassism e d’intoleransa, contra ij ciòche ch’a son-o a mòrt, contra minca lòira e minca viltà. La « fiamma ch’as dèstissa nen » dij Brandé, për chiel, a l’è brusà fina a la fin. La « blèssa dle càuse perse » ëd Pacòt, për chiel, a l’è stàit un prinsipi ëd vita onorà senza èspargn (a basterìa lese j’editoriaj d’Alp che Luigi Magnani e Alberto Brizio a l’àn butà ansema ant ël volum *Lassomse nen tajé la lenga* : un’erca, un còfo, un baul pin d’ideje, e, ëdcò, la lession d’un piemontèis esat e fiamengh).*

Anans ch’a-i fussa Terra Madre – l’invention dont Carlin Petrini a l’è dàit dèsvilup a Slow Food – Tavo a l’avia indicà la strà dël “local” e dël “global”, un “internassionalism local” – i dirìa – che a l’è preservalo dla pericolosa miopia localistica. Sua atension al compless mond “indigen”, fin-a a l’Anca da fé (ël volum ëscrivù ansema a Giorgio Lozia), a l’è fàitne un intèrprete competent e respetos d’un mond che la futilità dij temp, për maleur, a arziga dè viré an “manera”.

Për tèint a l’è èstàit un gran compagn ëd viage. A tèint a l’è mostrà – bele mach con l’esempi – a sentse partessipant d’un’ideja ëd dignità uman-a e dël necessari riscat : dla Carta di Chivasso all’“arvira dij pom”, un fil ross ch’a uniss ij pòlo divers d’un mem tragit. Èl coeur a fé sostegn, ël coeur ch’a ced tut d’un colp. Pròpi për ës sò coeur, Tavo a l’è èstàit, anans ëd tut, un poeta bon a unì la giustissia e la blèssa, la memòria e l’èspersansa : si – come a no orienta Václav Havel – l’èspersansa

Havel – la speranza non è la convinzione che qualcosa finirà bene, ma la certezza che qualcosa ha senso, indipendentemente da come finirà.

Chi non ricorda il suo modo di minimizzare i risultati poetici a partire dai primi “scotion verd” delle Prusse mulinere . Ma chi lo ha conosciuto sa che alla poesia teneva molto. Una poesia in cui Tavo ha saputo versare la fantasia del cuore, la delicatezza del tratto e l’energia del sentimento (e anche del risentimento) morale, non rimanendo mai nel generico o nel vago: le due tensioni di un’unica personalità, intera e robusta.

Da una parte le fate lavandaie (ma anche la precisione da graveur del Ciri vacior, il librino pubblicato nel 2007 da “La Slòira”, e poi dei Ciri vacià (gli “uccelli osservati”), dall’altra il soffio più largo di certi componimenti soprattutto del suo libro di maggior peso, che è Menhir (1992). E su questo resterebbe da fare tutto un lavoro di scavo stilistico, dentro un linguaggio che rimescola le parole della koinè e le parole della provincia in un impasto fortemente inventivo: sia sul versante dello “squisito”, sia su quello della più polemica perorazione civile.

Un vento – quello della poesia – che gli veniva di lontano. Prima che Pacòt lo convertisse, già gli spirava dentro al momento della prima grande sortita nel territorio del riscatto provenzale dietro le orme di Mirèio e di Mistral. Lo stesso che aveva mosso Morvan Lebesque alla scoperta delle radici celtiche leggendo sul Palais Dobrée di Nantes la misteriosa scritta: “An dianav a rog a c’hanoun” (L’ignoto mi divora). Pensare di attraversare una provincia e bussare invece alla porta di un universo.

“Separatista? Autonomista? Regionalista?”, avevano chiesto a Lebesque. E lui: “Tutto questo, niente di questo. Al di là di questo”. È esattamente quanto avrebbe potuto rispondere anche Tavo. Oltre. Al di là. Dove lui ha saputo abitare. Dove lui ora abita. Dove sempre ha saputo domiciliare il suo essere, la sua voce.

a l’é pa la convinsion che un cheicòs a finirà bin, ma a l’é la certèssa che un cheicòs a l’è un sens, senza dovej dipende ëd come a l’andrà a finì.

Chi as sovniss nen ëd soa manera ëd minimisé ij risultà poétich a comincé dij prim “scotion verd” dij Prusse mulinere. Ma chi a l’è conoissulo a sà che a la poesia a-i teniva motobin. Una poesia anté che Tavo a l’è savù vesuvé la fantasia dël coeur, la dèlicatèssa dël trat e l’energìa dël sentiment (e ëdcò dl’arsentiment) moral, senza mai resté ant ël genérich o ant ël vagh : ij doe tension d’un’unica personalità, antrega e robusta.

D’una part ij faje lavandere (ma ëdcò la precision dël graveur ant ël Ciri vacior, ël pcit liber publicà dël 2007 për “La Slòira”, e peui ant ij Ciri vacià (j’ “osej osservà”), dl’àutra ël sofi pi largh ëd sert componiment, ëdzortut ëd sò liber magior, ch’a l’é Menhir (1992). E ëdzora ës-sì a restrìa dè fé tut an travaj d’ësgav stilistich, andrinta un lengage ch’a mës-cia ij paròle dla koiné e ij paròle dla provinsa ant un melange fòrt inventiv : sia an sël versant dël soasi, che an col ëd la pi polémica perorassion sivil.

Un vent – col ëd la poesia – ch’a-j evnià ëd leugn. Anans che Pacòt a lo convertissèssa, ëdzà a-j sofiava andrinta ant ël moment ëd la primera granda sortìa an sël teritòri dël riscat provensal, dré ai peagne ëd Mirèio e ëd Mistral. Èl midem ch’a l’avìa movù Morvan Lebesque a la dèskoerta dij rèis sèltiche, an lesend, sël Palais Dobrée ëd Nantes, l’ëscrita misteriosa : « An dianav a rog a c’hanoun » (L’anconossù am divora). Pensé dè traversé una provinsa e trovesse nopà a bate la pòrta d’un univers.

« Separatista ? Autonomista ? Regionalista ? » a l’avìo ciamà a Lebesque. E chiel : « Tut sòn, not ëd sòn. D’éd là ëd sòn. » A l’é esatament lòn ch’a l’avrìa podù risponde ëdcò Tavo. Oltra. D’éd là. Anté che chiel a l’è savù ësté. Anté che aora chiel a l’èstà. Anté che sempe a l’è savù domissilié sò esse, soa vos.

Giovanni Tesio

Giovanni Tesio
(tradussion an Piemontèis për N.B.S.)

Ij Brandé un magon senza fin për la mòrt ëd Tavo Burat, frel e magister.

La neuva dla mòrt ëd Tavo, che j'ero pa pront a spetess-la, con tut che i lo savèisso sempe pì malavi, a l'é rivame da Mini Vinèis, che a l'avìa ampredula a nen vaire minute dal moment che sò cheur a l'era fèrmasse: un cheur che, për d'ani e ani, a l'avìa sostnulo ant le bataje për j'ideaj pì bej. E a j'ero costi ideaj che a l'avìo fane ancontré an sij vint ani e peui, dòp ess-me socià a la *Famija turinèisa*, mname ant la *Companìa dij Brandé*, për nòst Piemont e nòsta lenga, la bin a nòsta gent e a nòsta tèra, la stòria, le costume, la religion e le tradission che a j'ero nòste.

Chiel, ant la “bela companìa”, a l'era già intraje da scasi na desen-a d'ani. Im arcòrdo che, prima ‘d fé la conossensa ‘d person-a dij Brandé turinèis e spece d'Alfredino, Motura e Bre, a mars dël 1959 i l'avìa catà ‘l prim ëscartari dël “*Musical Brandé*” da ‘n giornalé ‘d piassa Castel, dòp che Tavo a l'avìa parlamne.

Da coj ani i soma ancontrasse o bele mach parlasse mila vire e an mila ocasion, con *ij Brandé*, dai *frej Forlan*, a j'ancontr *Piemont-Provensa* o dl' *Associassion antèrnassional për la difèisa de lenghe e dle colture mnassà*, a le *Feste dël Piemont*, fin-a da le prime tre edission ant ël Bielèis, organisà da chiel e Jaco Calleri, a la *Ca dè Studi Piemontèis*, che tuti doi i j'ero stane tra ij fondator, ciamà da Gianrens Clivio, antlora giovo e pien ëd fòrsa e ‘d salute; e peui për l' *Union ëd j'associassion piemontèise ant ël mond* e “*La Slòira*” che a l'era stane diretor responsàbil fin-a dal prim ëscartari, ai *Rëscontr antèrnassionalj dè studi an sla lenga e la literatura piemontèisa*, a le *Messe an piemontèis* e le *fonsion valdèise*, a le *manifestassion dël “Sol ëd j'Alp”*, ai *confront*, pa da ràir sorgiss ëd delusion, con la *Region Piemont*, andova sovens, gavà j'ecession rapresentà da Gianni Oberto e Germano Benzie e pòchi d'àutri, as mostravo pì frèid che anterssà a la lenga piemontèisa e a la giustissia ‘d soa càusa.

Tavo a l'é stait, con lè stil e ‘l contnù ‘d soe euvre, un dij mej dij autor an lenga piemontèisa dël Neuvsent. A lo testimònio ij milanta sò scrit, ij sò liber ëd poesie, da *Prusse Mulinere* (1959) a *Ciri vacior* (Bird watching) (2007); ëd pròsa, *L'an-ca da fé!*

La ca dël feu con G. Lozia (1989) e *Lassomse nen tajé la lenga* (2005); la colaborassion a ‘n pèrfond ëd periòdich, sovens ëdcò da diretor responsàbil, parèj d' “ALP – vos dl'arvira piemontèisa”, che a l'avìa fondà e a-i ëscrivìa ‘dcò sota lè stranòm ëd Sautabachette.

A l'era ‘dcò në studios assè soasi e apesià dal mond académich (col che a na capìa cheicòsa) dla lenga e dla literatura piemontèisa, e ij sò contribù sientifich un a peul lesje ant j'At dij *Rëscontr antèrnassionalj dè studi an sla lenga e la literatura piemontèisa*, fin-a al XV dël 1998. Darmagi che j'ùltim, dal XVI (1999) al XXII (2005), che a l'ha sempe pijaje part, a sio ancor da publiché e a ven.a mal-fé ora trové ij manoscrit dij sò travaj.

I l'hai scrivù an s' “*La Slòira*” n. 61, mars 2010, che a sarìa bël che i podèisso publiché soa biografia, con ij tanti mérit che a l'era vagnasse e la grinor ëd pare e mare, dla fomna Bruna, dla fija e dij fieuj. Chi a l'ha avù ‘l boneur ëd conòss-lo e d'essje amis a l'ha sempe arseivù tanta bin e ij consèj e la scòla ij pì pressios, ansema a j'esempi che mach chiel a savìa mostrene con la dritura e la fermèssa che a mnisio da na ment e na passion dabon senza comparision. Se a un a-j ven dij dubi su com a dev portesse ‘n bon piemontèis, ch'as arcòrda ‘d Tavo o ch'a lo serca ant ij sò scrit e a l'avrà pa ‘d chestion a pijé o artrové la stra dla giustissia e dla vrità.

Censin Pich (Companìa dij Brandé)

Noi i parlavo dël Serf

Noi i parlavo dël Serf (o Sarf), ëd cola rosa d'eva corent che a bagna la nòssa tèra e che quaicò d'un a s'ancaponiss ancor a coleghè con la bes-cia cornova.

Daniele Gamba, pront con l'obietiv malissios, a l'ha fërmani an costa mistà dossa, dël car amis malave, dël magister che s'ëspòrs, për podej desse scasi fisicament a l'anlev.

Vare vire it ses date: generos, scasi nossent an toa onestà.

Vare vire ëd còrne e cornù i l'avìo schërsà con Jaco, pù pontorù e sarcastich ëd ti, ëd col torent che a l'é dvantà dritura fium për via dël “Parco fluviale”..... dël Cervo, cornù.

Un parch sota ij Prealp bielèise, che a esisto pà, o mej, che esisto nomach ant la fantasia ëd chi che a l'ha savù anventé un-a comunità “montagnin-a prealpin-a”..... dle bes-cie politiche.

Politich, ma pà ëd toa rassa.

Ti it sere d'un-a rassa diferenta, giujmaj estinta, ëd na “rassa nostran-a”, tanme it la ressitavi ti. E it armarpetij, ancor na vira: “ma pija pr'èsempli ël Serio (an latin Sarius), che ancor ant l'882 d.C. a l'era missionà tanme “Sarrìo”..... “ubi dicitur Ad Sarrìo, apud ipso loco” –sochè it s'ere ancamin a dì ant ël mentre l'obietiv gramet an piturava- “Rente cont” – am disìa – a l'è la “a” ëd Sar che as faussa, ant ël temp, in “e” SAR-SER, pròpi tanme da noi për ël Sarv, o Serv, Serf..... o lòn che it veule ti, për col normal fluss ëd la “rè” che armonta da l'età ëd mes e che an pòrta leugn, ant ël temp e ant l'èspassi, a scavalché col pont an sl'eva “Saarbrücken” (nen sël bech cornù) che ancor ël dì d'ancheuj a cala arlongh l'Euròpa, che ti it conossìe aossì ben, e che it conossìa autèrtant ben.

A j'era an camin a monté a Montségur, con ij mè: i l'avìa lesù tut... lòn che i podìa, it l'avìe dime tut, ëd Dossin e dij Càtari, i savìa ëd trovè ël cippo, da cost a riva col për ël mont Massar.

I soma passà antlora a randa d'un cit edifissi.... na pompa ëd bensin-a?...nò, na cita librerìa, arlongh la stra. A j'era ëd tut, për conté l'èstòria ëd coj maolen “eretich”... se i vorsoma ciameij ancor përparej.

“Pènsa se ij fuissa Tavo!!!

“Tavo? Vous connaissez Tavo.... Burat?.... Òj, i lo conossìa.

Mauro Vercellotti

Test original an Italian, la redassion, a l'ha viralo an Piemontèis

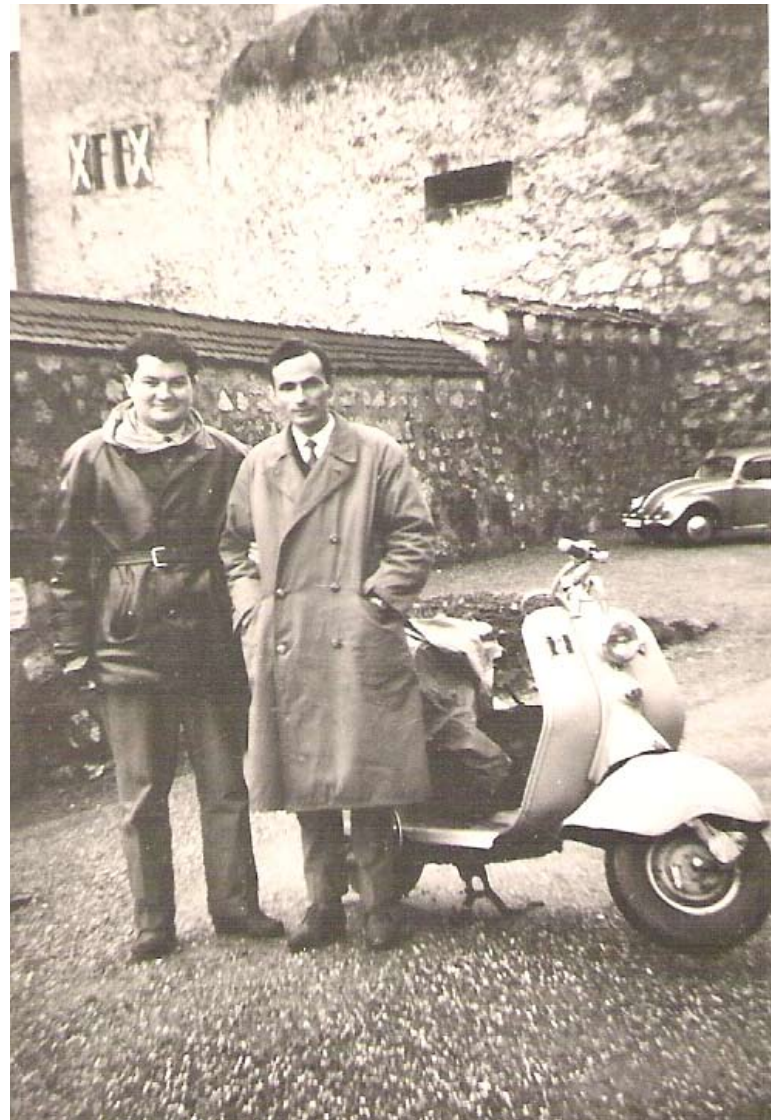

Tavo Burat, n'ams ch'as podrà mai dësmentié.

La scomparsa, a l'amprovista, ël 18 dè dzèmber dël 2009, dël professor Tavo Burat Zanchi, a l'ha tocame 'l cheur ancreus. Bele s'i savìa già da 'n bel tòch che le soe condission ëd salute a j'ero pitòst greve, quand che, n'orëtta dòp ch'a l'é mancà, a l'é rivame la brutta neuva, i stëntava a chërde.

A chiel am gropava n'amicissia ch'a durava da quasi sessant'agn: a l'era ancaminà a j'inisse dj'agn Sinquanta, e a l'era nassù da la fiusa che tuti doi i l'avìo për j'ideaj monàrchich, e a l'é mai chità. An vaire bataje ch'i l'oma batusse ansema: anans, da militant monàrchich, peui ant l'impegn polìtich ufissial, tra le file 'd partì dla gàucia democràtica, ma sèmper senza mire personaj e con la convinsion total e sincera per la nòssa càusa. I l'oma condividù d'àutre passion, ancaminand da cola për la stòria e le tradission locaj, ch'a l'era dës-ciodù con la frequentassion ëd la censa avosà dël cavajé Pietro Torrione, al Vèrnà, na sòrt ëd "cenàcolo" për èstudios, apassionà 'd liber e colesionista 'd repert antich. Për nen motivé l'impegn për la dësfeisa e la valorissassion dla lenga e dle tradission piemontèise, anté che chiel, sensàut, a l'é restà bin pì angagià che mi; dle feste dël Piemont, organisà da la Compagnia dij Brandé, e tante d'àutre aventure ch'a l'han vistne ansema.

Èd bòt an blan, a la neuva 'd soa mòrt, a l'han passame dèdnans a j'euj pì che tut certi moment ch'i l'oma vivù ansema ant j'agn ëd nòssa gioventura; le nòsse gite-istrutive an vaire canton èsvisser, ancaminand dai Grigioni, da già che 'l drit pùblich ëd col Canton a l'era stàit l'argument ëd soa tesi 'd làurea an giurisprudensa. Is tramovavo sèmper e nomach con la soa mítica lambrëtta, na vira adiritura sota la pieuva, ch'a versava a sègge e a l'avìa compagne per tut ël viage.

Ma nen nomach la Svìssera a l'era stàita la destinassion dij nòstri viage, i l'avìo girolà per tute o quasi le valade alpin-e 'd Piemont, për archeuje

testimonianse dij parlé locaj, dla stòria, dle costume e dle tradission dle diferente comunità alpin-e. Im na vis fin-a dle vísite a personage carismàtich dël mond literare, tan'me Pinin Pacòt, Òmar Salgari e d'àutri; j'ancontr comovent con ël nòss beneamà re Umberto II an tèra d'esili, e an soa representansa, Tavo, a l'è peui stàit mè testimòne

'd nòsse dlè stèmber dël 1960.

Ij rëscontr, le ciambreje nassionaj dij vaire movinent monàrchich (P.N.M., U.M.I, F.M.G.); le campagne eletoraj aministrative e politiche, anté che noi is ësmonìo adiritura a andé a amplaché an gir ij manifest eletoraj; le bataje d' "Il Sentiero", 'l periòdich dla gàucia monàrchica anté che mi j'era diretor responsàbil e ch'a sortia ant j'ani Sessanta, për discute l'argoment ëd na monarchia, pa conservatris e reassionaria, ma arnovà e mo-

derna tan'me cole svedèisa e norvegèisa. Tavo a sotsignava j'articoj publicà bele li con lè stranòm "Baron Litron".

Tavo e mi i l'oma fin-a avù la ventura 'd sètesse ansema, për squasi un pàira 'd legislature (agn Stanta – Otanta) ant ël Consèj Comunal dla sità 'd Biela, e 'd fé part, da assessor, dla Gionta dle Comunità Montan-e Bassa Val dël Sarv e Val d'Oropa, pressiedù da Nello Costa e i dev dì che, bele se le nòsse posission su certe ches-cion a j'ero nen le mideme, nen për sòn, is pijavo an ghignon.

Ant ël cors ëd nòsse arserche genealògiche (e precisament dij quart ascendentaj diret) a l'avìa adiritura sautà feura che Tavo e mi i sarìo restà cusin a la lontan-a, da già che 'l sò pare pcé 'd 7 ° generassion Gioann Batista Burat (1648 – 1717) a l'era fina mè pare pcé d' 8 ° generassion për via 'd n'antica aleansa matrimonial da part dij vej 'd mia mare. Ma, foravia 'd sòn, an efet i s'ero tan'me doi frej, che nen sèmper a la pensavo an tut e për tut ant la midema manera, tan'me an propòsit ëd l'autenticità o nò dla Sacra Sìndone (che për mi a l'é sacrossanta a e për chiel nò). E i veu fin-a sotligné che nòssa amicissia a l'é mai chità

gnanca quand, a na certa mira, le nòsse stra, tant an politica quant për lòn ch'anteressava la confession religiosa, a l'avìo dividusse.

Chiel a l'avìa seguità a travajé senza rechie fin-a a j'ùltim di 'd soa vita, bele se ultimament a l'avìa pì nen la verve 'd na vira, pì che d'àutr për via 'd soe condission ëd salute ch'a l'obligavo a andé svenis a l'ospital. E as ofendìa nen se quaicadun a-j dava na man an quàich arserca d'archivi o

bibliogràfica, tutàut, a lo cissava, seben con na frisa 'd gen-a. Bin vantera mi i l'hai sërcaje quaj vej ëscrit a propòsit ëd l'arvira bielèisa dël 1797, ch'a-j avnìa a taj për sò artìcol publicà, con ël tìtol "La sommosa biellese del 27 e 28 luglio 1797 e la repressione regia", su "L'impegno" dël giugn dël 2009. Parèj tan'me che i l'hai ancor faje quàich arserca për sò liber sij brigant bielèis, che a dovrìa esse publicà, pòstum, për inissiativa dl'editor "Ieri e Oggi".

Tavo Burat a l'é stàit un gran personage, tant an camp politich-amministrativ local,

tant an camp coltural. A l'è stàit un pensator e nē scrittor fin e antivist, pēr nen motivé soa ven-a poética an lenga piemontèisa, parèj da vagnesse un pòst ëd tut rispet ta ij poeta an piemontèis dël Novsent. An polìtica, tan'me ant la pùblica aministrassion, a l'era un ch'a-j piasìa pa sotasté ai compromèss. S'a l'era convint ëd n'ideja, a l'andava fin-a an fond con passion e convinsion, tante vira pagand ëd soa socòcia, tan'me ant la faccenda dla rosa "cacià" dël Piass. Pēr sòn a-j piasìa ciamesse d'èspèrchiel l'"avocat dij càuse perse". A l'era na pèrson-a d gran sensibilità e a l'avìa un gran èspìrit ëd solidarietà vers ij pì déboj, ij crasà, contra la pre-potensa dij potent, parèj tan'me ant la lòta pēr la dèsfèisa dij dirit ëd le minoranse 'd qualacafussa sòrt (polìtica, lenghìstica, religiosa e via fòrt).

Tavo a l'ha lassà un gran veuid an tuti j'ambient anté ch'a l'ha cimentasse. Un veuid che a sarà maulen da cormé, se nen an pcita part, mersì ai sò scrit, a le soe poesie, a le soe litre. A propòsit ëd litre, mi i-j n'hai na bela scòrta; a son an bon-a part cole dj'agn ëd nòsta gioventura, cole 'd nòss ampegn ansema pēr la Monarchìa, che, pēr lòn

ch'a varda Tavo, a rapresenta na pàgina squasi dèsmentià e che miracò squasi pì gnun a la conòss, da già che chiel a l'è conossù pì che d'àut pēr le soe bataje ambientaliste dj'ùltim agn. Tavo Burat a l'ha mai vèrgognasse 'd sò passà monàrchich an gioventura e i pens che sossì a-j fasa onor al personage.

I pòss nen dèsmentié mè ùltim ancontr ansema a chiel, an mia ca, quàich di anans soa mòrt. Il'avìa mostraje j'ùltim èsbòss ëd mè liber sij consegnament d'arme gentilissie bielèise dël Sessent, ch'a l'era già an stampa. A l'avìa faje score, mostrand anteresse pēr mè travaj an disendme che, se Massimo Buratti a fussa passà a carielo a ca, a sarìa presentasse bin vantera a la presentassion dël liber pēr ël 18 dè dzèmber al Museo dël Teritòre Bielèis. Belavans, col di là, Quaicadun a l'ha decidù diversament pēr chiel. Noi i l'oma podù fé pì gnente d'àutr che memorielo con deul senza fin.

Siv. Mario Coda

Test original an Italian, la redassion, a l'ha viralo an Piemontèis

A l'ami, Mario Coda
dœ quarèim-e a l'ombra
d'la véja Bandiera -

Quarèim-a Savoyarda

Viva 'l Rè, la Liberté, 'l Piemont
ideai sculpi bèle s', 'n cheur ...
ven-o para stravènt e malcur
për quènt al mond i bassai la front!

Quarèim-a 'd D'Artagnan

L'anima a Monquor
al Rè mia vita
'e cheur a Ti, pita
e për mi, l'our!

Gustavo

Biella, 16 gené 1960

« Your country? » « Òh, i son da Vërsej »

Da Tavo i l'heu amprenù tant, dzortut l'orgheuj ëd parlé la lenga dij nòst vej.

Ëd soens am ven an ment un-a dle soe conte. A disìa, Tavo, che da giovo a l'era andàit an Fransa e lì a contava a tuti che chiel a rivava da na val anté ch'as parlava fransèis.

A l'é vnume veuja tante vòlte ëd felo ëdcò mi, ma i parlo nen bin ël fransèis come a lo parlava chiel. Mecassìa, quand ch'i son an quàich pais a l'arvers ëd j' Alp, i son ëstofiamme ëd sentme ciamé s'i son dël nòrd o dël sud e sempe dovej arpëtte ch'i son ëd la provinsa ëd Vërsej, ant ël nòrd-ovest ëd l'Italia, e dzortut i son ëstofiamme ëd parlé inutilment italian, che tant pòich a lo parlo (ma a l'é capitame ëd comuniché an fransèis an Ungheria e an ëspagneul an Boemia), e antlora l'istà passà : « Madamin, am farìa un piassi ? Am cambria sent coron-e ? » Tant la rëspòsta a l'é la sòlita : « Your country ? »

Ëd sigur, s'it parle nen l'anglèis it ses parej d'un mut. Ma noi i tenoma dur, neh Tavo ? I resistoma.

E magari quand che la vòlta ch'a-i ven am ciamran : « Your country ? » i rëspondreu ch'i son da Vërsej, che mia fomna a l'é da Bièla, doe sitadin-e piemontèise, andova as parla na lenga neo-latin-a pi dë riva al fransèis che nen a l'italian. Ciao, Tavo, da Pero (che t'it sas i l'avrà tant vorsù esse ramingher, ma i cas ëd la vita a l'han faitme stansial).

*Pero Ambreus, diretor
ëd "l'impegno", gasëtta
d'èstòria dël di d'ancheuj ant
le provinse ëd Bièla e Vërsej.*

La bataja ‘d Tavo

Pensand a l’amprovisa departia ‘d Tavo, am ven an ment ël Magnificat:

“ a l’ha agì con la potensa ëd sò brass, a l’ha parà via coj là ch’a j’ero superbi ant ij pensè ëd sò cheur, a l’ha campà giù ij potent e a l’ha elevà j’ùmij” (Evangeli ‘d Luca, 1,51sgg.)

A l’è mòrt parej, an difèisa d’àutri meno fortunà che noi.

A l’è mòrt sël camp ‘d soa fòrta bataja an agiut ëd coj ch’a son crasà e dèspresià, an difèisa dle minoranse përchè la richèssa ‘d nòstra umanità a sia pù strumentalisà da j’esigensi dël mèrcà.

Tuti noi i sentroma tant la mancansa ‘d Tavo. A la sentrà soa famija, soa sità, nòstra cesa, nòstra società.

A l’è stàit n’intelètual contra-corent, ch’a savìa butè ansema ij contrari an difèisa ‘d valòr pi amportant, essenciaj, ver.

Il’avia conussulo an Val d’Angrogna quand, ant la mità dj’ani stanta, a l’era montà ant le vaj valdèise an compagnia d’amis, a l’avia pijà part al 17 fèvré, ai feu, e a l’avia parlane ëd Dossin... a l’era sò grand tema, che peuj a l’è dventà ‘dcò nòstr.

Quanti arcòrd ëd cole giornà dossinian-e dè stèmber e quanta cordialità d’acoliensa ant l’anciar-mant templi ‘d Pedcaval për ël cult an piemontèis, quand Tavo a l’antonava, gajard, l’imn ch’a podìa mai manchè.

E noi, i savroma cheuje soa ardità ch’a la pija sempre sincerament la part dj’ùltim, o i faroma solament dla retòrica?

Tavo a l’ha mostrane, fin-a ant sò ùltim gest, che ant la testimoniensa cristian-a ch’a l’anonsia ‘l ranversament, ch’a la costruiss giustissia e condivision, a venta buté an gieugh nòstra faccia, përchè l’ética a l’è un-a sòla, pùblica o privà ch’a sia. Nossignor a veul pa ‘d retòrica religiosa ma na vita sincera ant un mond andova che pòchi a fan quaicòsa senza profit.

Nossignor a l’ha smonù për tanti ani Tavo a nòstra cesa e a nòstra società come un concret message profètich, a l’ha dane ‘d corage, a l’ha fane sogné tante vòlte un mond neuv ëd giustissia e fradlansa: i ciamoma adess la grassia ëd giutene a nen sgairé ‘l tesòr moral, coltural e spiritual che Tavo a l’ha lassane an ardità, ma ‘d continuela spetand d’esse torna ansema ant lè splendor dla resurrezion.

I lo saluto ëdcò come diretor dl’ebdomadari

“Riforma” che për tanti ani a l’ha ospità ij sò scrit, le soe riflession e quai’ san-a polèmica.

Con mia sposa Daniela, con tuti ij redator e tanti amis che Tavo a l’avia a Turin e a Milan andova ch’im treuvo, i saluto con profond afet Bruna, soa fija, ij sò fieuj e i ciamo a Nossignor la grassia ‘d giuteje a traversé la stagion dla separassion d’un òm strordinariament liber e fratern.

A tuti noi a resta la fòrta testimoniensa d’un òm ch’a l’ha chërdù ant n’umanità rinovà e fortificà da sentiment ëd solidarietà e ‘d condivision.

La soa a l’era na vos minoritaria ch’a l’ha difendù le càuse ‘d tante minoranse. Na vos ch’as farà ancora sente përchè i l’avoma scotala e i voroma moltiplicela.

Onoré la memòria ‘d Tavo a veul dì sté da la part dij pòver, ëd coj ch’a son senza patria, senza rèis, senza arsòrse, ëd coj ch’a j’han nen la vos për fé sente soe rason.

Lòn che umanament a conta gnente a l’è lòn ch’a l’è pi pressios a j’euj ‘d Nossignor.

A l’è nòss dover artrové cost fundament evangèlich lassand da part tute le incrostassion, dla stòria, dël clericalism, dël fundamentalism, nen mach a paròle, ma con j’assion e con la vrità.

Tavo a vorìa ch’as vischèiso ij ciàir dzora ij dèspresià, ij perseguità, ch’as dèisa a lor la paròla.

Costa a l’è staita soa bataja ant na guèra infinia.

Se noi i sè stracoma i perdroma, e tut lòn ch’a l’è stait fait, fin-a da Tavo, a sarà inùtil.

Ma nòstra speransa a l’è pi fòrta che la rassegnassion che mincatant an ciapa.

Adiù, Tavo, amis e coragios fradel an la fé!

Giusep Platon, pastor valdèis

Coumboscuro Centre Prouvençal

Coumboscuro Centre Prouvençal e siou president Sergio Arneodo, vous porten la mario novo que Tavo Burat, amo de la descuberto de la lengo prouvençalo en Italo, nous a lassa estoumatin vers 10 ouro. Ero al merchà de Bielo, la freit i-a escrasa lou cor.

Emé touto nosto recouneissenço a un fraire que nous a mostra la draio, uno priero a un gran dome que a counsacrà sa vido per li pichoto lengo e l'umanità pauro e desperduho.

Gustavo Buratti es esta lou mai grand magistre de l'Escolo de Coumboscuro. La gent de lengo prouvençalo i-e sare sempre recouneissentou Lou boun Diou nous lou garde.

Coumboscuro Centre Prouvençal e il suo presidente Sergio Arneodo, vi trasmettono la dolorosa notizia della scomparsa di Tavo Burat / Gistavo Buratti, anima della riscoperta della lingua prouvençale in Italia. Ci ha lasciato questa mattina verso le ore 10,00. Il cuore gli ha ceduto nel freddo del mercato di Biella.

Con tutta la nostra riconoscenza ad un fratello che ci ha indicato la strada, una preghiera ad un grande uomo che ha consacrato la vita a favore delle piccole lingue e dell'umanità più emarginata.

Gistavo Buratti è stato il maggior maestro per la Scuola di Coumboscuro. La gente di lingua prouvençale gli sarà sempre riconoscente.

Il buon Dio ne abbia cura.

Sergio Arneodo

Gustavo Buratti, Sergio Arneodo e i "Fiet de l'Escolo de Coumboscuro"

Tavo Burat (1932-2009)

Poet piemuntais, defensur dals linguatgs sut squitsch

Da Guiu Sobiela-Caanitz

Il 18 da december 2009 a Biela (Piemunt) è mort Tavo Burat, ami dal rumantsch dapi sia dissertaziun da dretg public davart il Grischun (1957), ma cunzunt «reanimatur linguistic, poet, prosaist, mentur cultural»: Uschia al numna Gianni Oliva, «assessore alla Cultura della Regione Piemonte», en la prefaziun da la davosa rimmada poetica da lez autur (1). Burat era l'actur principal da las stentas e fadias per promover ils linguatgs da las minoritads etnicas en la republica taliana tenor l'art. 6 da sia constituziun: «La Repubblica tutela con apposite norme le minoranze linguistiche». El po valair sco bab spiertal da la lescha taliana 482/1999 a favur da lezs linguatgs, schebain ch'ella ha pliras mendas e na menziuna gnanc il piemuntais (v. La Quotidiana dals 19 da matg 2009). Jau enconuscheva Burat dapi 1969, cur ch'el era vegnì a Turitg cun in ami, ad ina concurrenza litterara arranschada da l'uniun catalana «Casa Nostra de Svizra».

Acziun internaziunala

Burat è naschì il 22 da matg 1932 sco Gustavo Buratti a Stezzano sper Bergamo, figl d'ina femna da là e da ses um piemuntais. En ils onns tschinquanta ha il giuven Tavo emprendì provenzal ed ha sa laschè faschinar dal poet Frederi Mistral (1830-1914, premi Nobel da litteratura 1903). 1961 ha'l fundà in'uniun per la

cultura da las valladas piemuntaisas da linguatg provenzal. Decisiva è stada sia sentupada cun Pierre Naert, pledader e promotur da lezza lingua, figl d'ina Provenzala e d'in Flam, professor a l'Universitad da Lund (Svezia). Naert era persvas «che l'existenza da fitg blers linguatgs multifars fundeschia ina part essenziala da la ritgezza spiertala da la carstgaunadad, la quala vegnia pli paupra cun mintga lingua che mora (...). Sin impuls da Naert han 52 docents universitars scandinav e finnis scrit da matg 1962 a las cumissiuns da Danemarc, Finlanda, Norvegia e Svezia per l'UNESCO, giavischond d'instradar in'acziun, tar la proxima assemblea generala da l'UNESCO, per salvar ils linguatgs periclitads. La petiziun sa referiva a la protecziun da la natira. En bunamain tuts pajais detti organisaziuns e prescripziuns per proteger las plantas e bestgas raras e smanatschadas, ma i na dettia nagina organisaziun reconuschida uffizialmain per proteger las minoritads (...) e cunzunt lur linguatgs. In onn pli tard ha Naert fundà l'Uniun internaziunala per defender las linguas e culturas smanatschadas, e quai apparentamain cunzunt cun aderents scandinav e neolatins» (2). Tranter quels «aderents neolatins» sa chattava Burat. Ma 1970 ha Naert, secretari general da l'uniun, stuì sa retrair pervi d'ina malsogna incurabla. Ins ha pia elegì ina suprastanza

nova cun sedia en Frantscha; ma l'uniun, cun l'ir dal temp, n'ha betg cumportà la midada. Pregiudizis e resentiments han tissientà l'atmosfera, cunzunt ina germanofobia mal zuppada e la prepotenza dals communists franzos. Burat ha stuì lavurar per onns cun in Vallon che siemiava cunzunt da crititgar l'engaschi dals Flams per lur linguatg. Cun la vieuta da 1989 e la fin da la guerra freida èsi vegnì cler che l'uniun da Naert era davanza. Oz, almain en l'Europa, en lezza domena lavura praticamain mo pli l'Uniun federalista da cuminzanzas etnicas europeicas.

Per il pluralissem cultural

En l'Italia perencuntar ha la lavur da Burat per ils linguatgs sut squitsch purtà fritg. El è i tar tuttas cuminzanzas ed ha arranschà dietas tar tuttas, dals Gualsers da Piemunt als Albanais da Sicilia, dals Slovencs da Friul als Catalans da Sardegna. El enconuscheva fitg bain l'istorgia dal Piemunt en l'Italia ed enlegeva la ravgia da blers Talians cunter ils creaders piemuntais dal stadi unitari naziunistic, emprim pass vers il faschissem. En la lingia da Naert chapiva Burat mintga linguatg sco in factur da ritgezza spiertala. El simpatisava cun ils «verds» talians e cun lur parlamentar europeic Alexander Langer (1946-1995) ch'ins ha numnà «in cunfinari tranter culturas». La patria d'ina da quellas «linguas pitschnas»

che Burat ha defais per decennis cunter il naziunalissem talian ha rendì omagi en tutta furma a quel chavalier dal pluralissem cultural: 2006 ha il president da Slovenia dà sia medaglia dal merit a Burat per sia lavur a favur da las minoritads etnicas en l'Europa.

Stgaudar ils cors

Gist lez grond Piemuntais ha mussà ch'ins sa unir l'engaschi per linguatgs sut squitsch e la tgira da l'atgna lingua. La rimnada poetica menziunada sura palesa la rigur dal scriptur cun duvrar l'agen instrument litterari. Burat fascheva part da la scola poetica «a l'ansègna dij Brandé». Ils «brandé» èn quels chavalluts da metal che sustegnan ils tscheps u las tagliolas da laina en in fuclar per ch'i ardian meglier. I sa tracta pia da sustegnair il linguatg per ch'el stgaudia il cor da tgi che legia u taidla. Burat scriveva en la coinea piemuntaisa, ma duvrava era plets locals sch'i fascheva basegn, per exempel «brun-a» (la notg) ubain «rasparela» che correspunda a noss «spurella» (cua-giat, Equisetum). En ina poesia exprima'l sia attaschadad al pluralissem etnic menziunond «patrias pitschnas» da l'Europa cun lur num local, pia la Bretagna sco «Breiz», la Scozia celtica sco «Alba» ed il Pajais basc sco «Euskalherria»: «Mè Piemont, Grischun, Prouvenço, Breiz, Alba, Catalunya, Euskalherria» (p. 50). Burat era fitg engaschè en la Baselgia reformada valdaisa; il simbol da questa cuminanza, ina chandaila che glischa en la stgiradetgna, ha ispirà pliras poesias da Burat. I suonda duas strofas da «La lum

dël chinché» («La glisch da la lampa», p. 121):

La lüm ed nöss chinché ti it ten-e anviscà,
toe men e tò grinor a l'han fiori
la grangia cun la reusa dël giardin.
(«Ti tegnas envidada la glisch da nossa lampa, tes mauns e tia amur han fluri la tegia cun la rosa da l'iert.»)

Con toe sempie e manenche maravije
it goèrnes ès-cet èl feu dël foliér
e sclinta l'eva sù aranda dl'adoss.
(«Cun tias miracles modestas e chasanas salvas stget il fieu en il fuclar e clera sco cristal l'aua qua sper la funtauna.»)

La Quotidiana, 10 da favrer 2010

Accademia dal Rison

Des ann fà i som comincià a pinsé che mi, Noares e mèss Lumlin, i sevà nassù dla part ësbaglià dla Sesià: l'è stai dël 1999, l'è stai innorà la prumà vòltà ch'i som andai a scòlâ 'd Piemontes. E som sùbit vust che daldà dla Sesià a gh'evà dla gent ch'la rasevâ pussè fai-ben su 'si che fén ëd cuj che num chinsichì igh ciamomâ "dialeut". Passionem l'evâ stai on àtim, e pòch pèr vòltà i som comincià a trovè dij "maèstär". Ma sicomâ che maèstär l'è nò na ròbâ ch'as nassâ, diversì dè si maèstär i evän pu dij giovnòt, e int èsti des ann-chì am ha giomò capitâ dè dovì saludej pèr l'ùltimâ vòltâ. Igh pensâ dël profissor Clivio. O 'd Pare Gasca. L'è 'n di brut quènd ch'at rivâ colâ notissia-lì. Ta ciamâ ij particolar, ta scavâ, comè pèr fé safté feu na quai contradissiòn da podì digh "Ta veugâ, a stà nò 'n pé col che tam cuntâ, e doncâ al peudâ nò vess verâ". Ma ta la sè ch'l'è verâ. E ta stè mal.

Epurâ. Epurâ, com tut ël rispèt, pèr mi com ël Tavo l'è diversâ. Com pu ch'igh pensâ, com pu ch'im nè rendâ cunt ch'i som nò pèrs *immâ* 'n maèstär: i som pèrs n'esempi, on cap. E s'i vorì nò ciamel "cap", parchè deghe dël "cap" on anàrchich l'è na contradissiòn, ben, disomâ "na guidâ": ch'l'è peu on cap che tat la scèrnâ ti, jun ch'at disâ 'si che fé sensâ det órdän dè fel. L'è lì 'l problemâ: on maèstär ta la costruissâ, tagh meutâ magari des ann, o 'ncà vint, ma ta la costruissâ; ma na guidâ, on esempi, jun ch'at fâ da riferiment, col-lì nò. Èco: lu l'evâ on riferiment. Comè 'l *sciumin* ëd na montagnâ intratènt che ta caminâ su 'n santé

che t'è mai fai.

Lu: ël Tavo che ta ris-cevâ dè smantijet ch'l'evâ on profissor, da tènò ch'a gh'hevâ miâ ëd da-sù e ch'l'evâ pront a rigalet ij tisòr ëd culturâ ch'l'evâ scoprì. Èl Tavo che peu at gnevâ in ment dè colp ch'l'evâ on maèstär, quènd che ta vughevâ la manerâ ch'i stévän insèmâ, dentâ dè lu, la furiâ dla polèmicâ e la dilicateussâ dla poisâ.

Ta la costruissâ nò, on Tavo. Lu che... I disän ch'l'è na batagliâ ch'as peu' nò vècc-lâ? Ben, alorâ l'è segn ch'as peudâ gnèncâ pèrd-lâ!..., e se t'evâ on pò gîò 'd moral, at fevâ sùbit gnì 'ncorâ veujâ dè combatlâ, la batagliâ: as peu' nò costruì on cheur e 'n coragg compagn. L'è col-lì, fòrsi, col ch'am mèncâ pussè, dèss. Col cheur e col coragg che – i la disâ sensâ miâ 'd vargògnâ – l'evâ insì bèl brascel sù: l'evâ comè infilé la spinâ int la presâ dla corent, ta la sintevâ pròpi la sò fòrsâ ch'at rivevâ daddentâ, ch'at carievâ, e 'nt ècol moment-lì tat sintevâ incà ti bôn dè 'mborsé 'l mond.

Dèss colâ fòrsâ-lì i dovaromâ circhelâ int l'òblich – s'i gh'omâ vorsù ben dabôn – dè nò *trasé* col ch'l'è fai lu. I 'ndaromâ pussè dasi? *Scapâ s'la peu'*, ma l'importènt l'è 'ndé 'nneun su la sò stra, nò molé. «Frel an bataja», a tē scrivevâ come dèdicâ suj libâr: dèss che da là sù al peudâ légiam int ël cheur, a gh'è cominciâ la stagiòn dè fegh veugh ch'a s'hevâ nò sbagliâ a ciamem insì.

Gianfranco Pavesi

immâ = nomach
sciumin = truch

trasé = campè via
Scapâ s'la peu' = pu che probàbil

Ciàu Tavo!

An sij santé ch'a pòrto a un mond senza serv nì padron, ij fomne e j'òm ëd cheur e ëd corage a van pà mai solengh.

Dzora costi santé i l'oma companiasse a Tavo, e la soa conossensa, la coltura e ël grinor dont a l'ha fane don armarcand an manera pèrmanent ij nòss pass e ij nòsse vite.

An Tavo i l'oma avù ël boneur ëd trové un liber pènsator che, ecession motobin ràira an cost pais ëd rufian e viragaban-a, a l'ha savù manten-se leugn dij cacam ëd cort le soe idee e la soa manera ëd fonghé l'èstòria dij pover, dj'erètich, dij bandì e dij rivolossionari. N'òm ëd pènsé che, coerentement, a l'ha fàit-sì che ël grand angagi coltural che a l'ha apassionà soa vita a restèisa pà relegà tanme un bel volum an sl'èstagera d'un-a biblioteca ma debordé nopà antrà la gent, ant l'èspèransa e ant ij lòte pèr un mond diferent ëd col dont a

vririo fene abitové ij potent e le soe maleureuse antossiante. Mersì a Tavo. Ij ribej e j'erètich dël di d'ancheuj a l'han sentù a sò fianch ij ribej e j'erètich dël passà, e ëd costa ausinansa a l'han sentù vari che a son pù giuste e fòrte a son le rason pèr loté.

Svens i l'oma sentusse arparà dal corage ëd Tavo, ant ël sò smonse e butesse an gieugh ant ël dé vos ai diseredà e a tuti coj che a ven-o criminalisà da l'Òrdin costituvì pròpi codiché a combato contra costa sossietà ëd disegualiansa e ëd repression.

Ant l'uciada ëd Tavo i l'oma vist luse semper la dignità d'un pòpol che as taca a soe rèis e a soa coltura: un pòpol che contut a varda a j'àutri pòpoj con ugoaliansa e solidarietà, arfudand sclint ël drapò dla xenofobia e la vèrgogna ëd la discriminassion.

Ancheuj, n'ùltim salut con tuta la nòssa arconossensa a un frel che a vò. Pèr ël doman ël nòss angagi pèr che le idee e ij seugn che a chiel a l'han gropan-e a continovo a ispiré ij lòte che ij sarà ancor dè fé.

NUNATAK E TANTI RIBELLI DELLE ALPI

Test original an italian, la redassion, a l'ha viralo an Piemontèis

Grassie Tavo

Bele-chì i vorrià mach cunté ‘d ‘me ch’a l’è nassù la mia passion pèr ël piemontèis, la mia lengua mare ch’i j’èja squasi pèrdù senza gnanca an femne, pèrchè che la prepotensa dlè stat italian con la soa scòla a l’han provà a femla dèsmientié, a fela passé pèr dialet da ignorant.

Pèr gaveme fòra da cola carcavèja i son trovame ambarcà ant una bagnaròla ch’a dagna da tucc ij canton, ansèma con na ciorma ‘d gariboja e bas-cian contrare, pèr bon-a part ansianòt èstagonà, barboton e magari ‘n briaj “arterio” ch’a remo un da chì, un da là, un da sora, l’àutr da sota, squasi sempe contra corent, dandje da menta a dontré capitani che, an tra da lor, na vira a son amis e na vira an rusia, porsion a ‘me ch’a tira ‘l vent e, miraco, a-i n’è gnanca un ch’a sà precisament anté ch’a veul rivé. An compens, a fé la situassion ancor pù tràgica, mincatant quaicadun dè sti “Don Chisciotte” modern a lassa la dròla companìa pèr pijé la via pi àuta dël Paradis, e scio-lì a dèsmalcòra e a fà vni svens ël magon.... Ma si ch’a fà, butand tut ansema i dev di ch’i son content e sodisfacc tutun ëd costa esperiensa uman-a e cultural ancaminà bele che quindes agn fa.

Andoca la mia vita a l’era cambià pèrchè che a 40 agn sonà i j’era vgnù pare pèr la prima vira, e scio-chì a l’è n’afé d’aotut personal che a vujèt av n’anfarà gnanca na frisa ma, combinassion, da col di-lì a l’è stajé ‘dcò n’àutr pcit cambiament che, miraco, a podrà anteressé quaicompagn d’avventura, giusta

mach pèr confronté j’esperienze personaj ch’a l’han ëmnane a pacioché ant la midema pàuta, la pàuta dël piemontèis: dla nòssa lengua.

Tramentre ch’i fèja vèggia al masnà che, da citin, a stantava a digerì ‘l lacc, sichè a ventava assistlo tuta la nòcc, pèr passé ‘l temp, da già ch’a ventava sté ciuto, al top, gnente liber, gni radio e gni tele, ma disgià, j’armanacava dèspèrmì tirand fòra dal tirèt ed la dèsmencia ij filastròcole ch’i j’ava sentù da masnà, o pura anventandimje bele che dèspèrmì; i cercava ij rime ch’a pagnèisso e i studiava ‘d feje quadré e, pen-a ch’a fèja cèr, im jè marcava ant un tochèt ëd carta da formagg. Ora dla fin j’ava pensà d’arcòje tut col èscartablari an manera ordinà pèr lasseje a mè fieul (fasend ij còrne, as capiss, i pensava: as sà mai, ma s’i j’èisa da tiré ‘l zanghètte a l’amprovista, almen ch’a-j resta ‘s ricòrd ëd sò papà).

E bele-chì a casca l’aso, n’èso vesti e caussà pèr dabon, pèrchè che tratandse d’argoment personaj e riservà, i j’èja campà giù cole poesiòle ant la manera la pu normal e natural ai mè pensé, an piemontèis, as capiss, un piemontèis ësricc a la bon-a, senza pretèise, dovrand la scrittura amprenù a scòla, e, precisament, amprumand l’alfabet italian con la gionta dla ö, dla ü, e ‘d quàich acent campà lì a la bela-mej anté ch’a më smijava ch’a portèissa, senza sté a fé tante armanacade. Mecassia, i j’èja facc cas che quàich antrap, cit o gròss, ognintant a sautava fòra.

Parèj, prima ‘d ricopié an bèla, i vrìa anformeme se, ëd vòte, a-i fussa già na quài manera pèr ëscrive an “dialèt”. Ma a ci ch’i podìa ciameje? I sèja franch nen anté ‘ndé a sbate ij còrne. Combinassion un di, ciaciarend ëd sòn e ‘d lòn con un mè amison, un dij “lassù j’ùltim”, cèl-chì a l’èja dicc-me parèj che na vira a l’era stacc antèrvistà da un tal professor Tavo Burat che, an quant a scrive an piemontèis, a la sèja longa e peui ancora.

Parèj i j’ho scartablame tut l’elenco telefònich pèr prové a contatelo, Buratti? Buratto? Boh, vassavèj! Mecassia, gnanca la marca! né un e né l’àu! Pensé che a Biela a-i na sarìa na sfilza ‘d Buratti e mi, an-maginand che ‘l nòm Tavo a fussa stacc italianisà an Gustavo, j’èja fèrmame ai Buratti G, al màssim ai Buratti T., parèj che ai Buratti Z. ëd Buratti Zanchi prof. Gustavo, i era mai rivaje. Ch’a sia magari ant un pais? Ma qual? Passaje tucc. Machè, gnente a feje! Scus ch’a sarà nè stranòm diferent dal nòm d’anagrafe o vassavèj, magari che ‘l telèfono a l’abia nen, o ch’a sia marcà sota ‘l nòm ëd la fomna! E ‘dess? Qué fé? J’ava già butame ‘l cheur an pas quand, lesend un gasèttin local am passa dnans a j’eucc un titolin: “conferenza del prof. Tavo Burat sui Sintì” a la Bibliotéca Cìvica ‘d Bièla. Basta lah! J’ocasion a venta còjje quand ch’a passo; parèj i j’ava pijame dapress na grampà dij mè papé, coj-là ch’a arportavo ij cas gramaticaj ij pu angavignà, e i j’era parti. Chissà che trifole sta conferenza! Si ch’am

n'anfà, a mi, dij sìngher! Ma 'l but a l'é col bon..., i dev mach trové 'l corage 'd presenteme al professor Burat e mosseje lòn ch' i j'ho scricc!

Parèj i son setame a scoté la conferensa, dabon tutàutr che nojosa, fin quand ch'a l'era rivà al "top", (ël "tòp" inglèis neh? pa ël "top" piemontèis!) quand che Tavo Burat a l'èja declamà "Ij mè vèj" ëd Pinin Pacòt. N'ovassion dël pùblich, un batiman general! I j'era restà strabilià, ambabià, a boca duverta tan'me na truta al lamon a sente n'afé parèj! E ci ch'a podìa anmagineesse che 'l mè "dialèt" a podissa rivé a cola mira 'd poesia, d'emoSSION, ëd so nen qué? I j'era restà anciarmà e, ant ël midem temp im sentìa dësmaalcorà, mi, con ij mè quat ëscarabòcc, ch'i chërdìa d'avèj facc ròbe da stravëgghe, ëd bòt a blan, im rendìa cunt d'esse un pòver analfabeta, nen bon a scrive doe paròle an cros ant la mia lengua-patria. Chissà che sganfaron! Da butesse ij man ant la testa! Ancofin-a genà 'me ch'i son, e ci ch'as ancalava ancora a presentè scio-lì al professor Burat ch'a l'èja sgarà fià fin-a andoca për fichene ben ant ël grumèle ch'a venta nen fé che scrive 'l piemontèis parèj 'me ch'a ven, përchè ch'a saria ofensiv për la nòssa dignità da piemontèis? Mortificà tan'me 'n can an gesa i j'èja pijame sù ël mè fagòt ëd papé e j'èja anviaramme an vers l'uss ma, ant un canton, miraco na frisa genà 'dcò cël, a-i era un giovnòt ëd bele speranse (as fà për dì) ch'a smonìa ij tilèt dël "1° cors ëd lenga piemontèisa dl'associassion ël Sol ëd j'Alp, a cura dël prof. Tavo Burat". A l'era Gioanin Ross. N'àutr signal dël destin!

E i dev ringrassié Gioanin e Tavo perchè che da col dì-lì a l'è ancaminà la mia esperiensa ant ël mond dël piemontèis literare, e i j'ho amprendù un sach ëd ròbe, e i j'ho conossù tanta gent con ij mè midem anteresse, e, pu che tut, i j'ho avù la fortun-a 'd cognòsse personalmente Tavo Burat, d'avèj scotà ij soe conferenze, ij sò pressios antervent ai Rëscontr, ij soe lesson ëd piemontèis, ij soe comemorassion aj feste 'd Fra Dossin e d'avèj colaborà con Cël a l'ALP ... quand ch'a passava a troveme con ij sò articoj da bate... quanti bej ricòrd, un dij pu bèj, a l'é 'd quand ch'i j'oma passà na giornà ansema al carvé 'd Bagolin e, a mesdì, ant la piòla a mangé bagòss e malfacc (gnòch) con le comede (bëcoj), dëdnans a 'n bel biceròt ëd Fransacurta, ciaciarand ëd tradission, religion, stòria e coltura, ciaciarand ansema a na pèrson-a ch'a l'ha

dedicà tuta la vita a difende la mia lengua, la dignità dla mia gent contra l'opression dij prepotent.

Ma adess Tavo a l'ha chitane, am resto nomach tucc coj bej ricòrd, coj ansegnament e, a fé belamostra ant la mia librerìa, ij sò liber, prim fra tucc, l'ùltim, ël pù pressios: "Poesie", pressios perchè ch'a-i é tant ëd dédica "al mè amison Giòrs" un gran onor për mi cola dédica, un cadò ch'a l'ava facc-me tant, tant piassi.

Ma adess che Tavo a l'ha lassane i riess gnanca pù a pijelo an man, col liber, për un pòch ëd temp a venta ch'i lo lassa lì... i dev nen divertelo, i dev nen penseje.. perchè che d'àu am ven un grop an gola, am ësmija nen possibil che Tavo a l'abia chitane, a mè smija nen giust che 'l Piemont ëd j'ùltim a l'abia pèrdù ël pù vajant dij sò paladin.

Giors

A Tavo Burat

“Tavo Burat i l’hai conossulo, ëd përsón-a, a l’inaugurassion ëd la stele dedicà a Frà Dossin. A l’era dumìnica 15 stèmber dël 1974 a la Bochëtta dël Margheus, an Caolera (Panoràmica Zegna). La mimòria an pòrta a viseme che col-di-lì a la Bochëtta i l’avìo ambatusse ant un-a bela giornà ëd sol, con j’Alp tut antorn a fé da curnis e a n’aut, manegh do tut, ël Mont Reusa. Dal piassal la gent as bogiava përr rampié sël brich dël Mont Rubel e, lòn che a l’avìa colpime, a l’era che tanti ëd lor a portavo dij drapò che francament, pruma d’ant l’ora, i l’avìa mai vist. Cissà da la curiosità i l’avìa peuj ciamà lòn che a rapresentavo - A son ij drapò dij pòpoj senza na Patria - a son èstàit le arpòste. Òh diaov! Col-di-lì i l’avìa dëscovrì che la Catalogna, ij Pais Basch, la Provensa, ël Piemont e d’àutri ancor a l’avìo un drapò e che a l’era pà col dl’Ëstat d’apartenensa. I j’era abitovà a rasonè an manera dogmàtica e ideològica, përr via ëd la militansa politica e coste rispòste a l’avìo butame na frisa an crisi. A son passà tancc agn da col-di-lì, i l’hai lassà perde col angagi politich-lì përr vive na vita libra da imposission, cercand con le esperiense dla vita ëd trovè dij valor visin al mé esse tame òm. Antrà le còse che a l’han vist-me peuj partessipé e che an quàich manera a l’é gropà, a cost moment, a l’è sicurament la fondassion ëd l’associassion “Ël Sol ëd j’Alp.”

Tavo Burat, përr ‘me che i l’hai avù manera ëd conos-lo, a m’arsulta maulen anquadrelo andrinta a definission streite. “Un-a përsón-a poliedrica” a l’è la definission pù dovrà da le përsón-e che a l’han avù la manera ëd conòss-lo, na definission che as peul dividè. Ij sò anteresse a viaggiavo da l’angagi përr le lenghe cite e le minoranse ètniche, la dëscoverta e la valorisassion dle le tradission popolar e peuj poeta, arsercador, politich, ambientalista, vajant autor e diretor ëd tante publicassion che a tratavo costi argoment. Probabilment a l’è stàita pròpi costa soa personalità a portelo, arlongh soa vita, ëd esse un-a përsón-a che a l’ha savù esse an gré ëd parlé con tuti e frequentè e dëscute con përsón-e che svens a l’avìo dle convinssion leugne da le soe. Un di, pr’èsempi, an fa’ avej n’arvista “Frontiere” andova j’argoment tratà a-i era coj clàssich dle problematich dle lenghe minoritarie e dle etnie senza pàtria, n’arvista bin

fàita, j’argoment tratà con l’andi giust, an bon-a sostansa n’arvista che a podìa esse paragonà a cola èstòrica “Etnie”, ëd Miro Merelli. An vardand da bin ij nòm dij colaborator a sàuta fòra che un dij colaborator gasèttié a l’era an përsón përr question politiche e a l’era gropà a la drita pù leugna.

“Sempe cissà da la politica, ant j’agn novanta, i l’avìa lassame tirè da la Lega Nord, lasand-la peuj definitivament ant ël 1994, donca i rivava da costa esperiense e, tame pressident dl’associassion Ël Sol ëd j’Alp, i j’era bolà ant un-a sèrta manera, con la conseguensa che an pòich a j’ero disponibij a den-e na man Tavo, nopà, a l’ha dan-la.”

As tratava ëd trovè un diretor ëd Tron e Lòsna e, vist ij bon rapòrt che i l’avìo, i l’hai ciamaje se e a l’era anterssà a dvanté diretor dla nòssa publicassion. La rispòsta, me ch’i peule pensé, a l’èstàita: “òj!”

Donca, chiel, përr la blèssa ëd tërdes agn a l’ha dan-e la possibilità ëd fé seurti nòss periòdich. I son e i soma riconossent përr sòn e nen mach. Tavo a l’èstàit na përsón-a che a l’ha mai fërmasse dnans le aparense o ij giudissi precostituvì e a l’ha sèmper savù vardé la part bon-a ëd le intension dle person-e.

Mi i pens che cost-sì a l’è ël gròss insegnament, che a l’ha lassane.

gioanin ross

P.S.

Ancheuj che Tavo a-i è pù nen la diression ëd cost giornal a l’è passà a col ch’a l’ha scrivù cost articol. Alégher Tavo.

